

Intersectări și influențe: traducerea, literatura română și world literature

Snejana UNG

Universitatea de Vest din Timișoara
West University of Timișoara
Personal e-mail: snejana_ung@yahoo.com

Intersections and Influences: Translation, Romanian Literature, and World Literature

The aim of this paper is to present the contribution of the volume *The Culture of Translation in Romania* to both the scholarly debates on translation studies and world literature. The three sections of the volume focus on the theory, practice and reception of translation from a Romanian cultural perspective. Although it is conceived as an attempt to highlight the need for a shift of perspective in Romanian translation studies, the wide variety of approaches and literary works that are tackled in this volume open up to a world literature and therefore leads to a debate on the link between these two theoretical approaches.

Keywords: translation studies, world literature, literary import/export, Central and Eastern Europe, Romanian cultural perspective, minor literatures.

Studiile literare au cunoscut o schimbare de paradigmă în anii 2000, atunci când în spațiul american a avut loc o resuscitare a conceptului goethean de *Weltliteratur*. Reînțelegerea literaturii în termeni mondiali s-a făcut însă cu prețul unei necesare recontextualizări, generată de mutațiile socio-culturale desfășurate la scară planetară în cele aproape două secole de când Goethe i-a vorbit discipolului său, Peter Eckermann, despre începutul unei noi epoci: aceea a *world literature*¹. Nevoia unei literaturi a lumii a corespuns însă altor rațiuni decât cele din jurul anului 1827. Dacă lipsa unui stat unitar german și, implicit, a unei literaturi care să poată fi încadrată unui teritoriu național și care să poată intra în competiție cu alte literaturi naționale au stat la baza conceptului goethean², așa cum susține John Pizer în *The Idea of World Literature*, resemantizarea din anii 2000 trimite la celălalt versant, anume acela al unei realități geopolitice și socio-culturale ce stă sub semnul post- și trans-naționalului.

Regândirea literaturii în raport cu un cadru

transnațional (global) e punctul de pornire al tuturor studiilor din sfera *world literature*. Indiferent de aparatele terminologice și metodologice pe care le folosesc, studiile lui David Damrosch, Pascale Casanova, Franco Moretti, Theo D'haen, Wai Chee Dimock ș.a. cunosc cel puțin două puncte de convergență. Primul are în vedere tocmai această necesitate imperativă de a schimba perspectiva asupra literaturii. Într-o lume puternic marcată de contactul dintre națiuni, literatura trebuie înțeleasă în acord cu aceste realități. De aceea, toți aceștia optează pentru abordarea ei într-un context mai larg, fie conferindu-i un caracter sistemic, fie plasând-o într-un spațiu sau într-o rețea globale, adică în dialog cu alte spații geoculturale decât cel de origine. Al doilea punct de convergență derivă din cel dintâi și se referă la modalitatea în care literaturile intră în contact, iar intertextul (imitația) și traducerea sunt, după cum arată Alex Goldiș în studiul său din volumul *Romanian Literature as World Literature*, elementele prin care se realizează dialogul dintre literaturi³.

Mecanism de bază în circulația literaturii, traducerea presupune, într-un cadru spațial restrâns, delimitat geopolitic și lingvistic, o mișcare duală: se traduce în și dintr-un areal geocultural și lingvistic. Dar dincolo de aceste observații evidente, rezidă implicații mult mai subtile și care trimit la perceperea traducerii ca subsistem (cel mai important, aș zice) al literaturii și ca disciplină, aspecte insuficient dezbătute în spațiul academic românesc. Tocmai aceste neajunsuri stau la baza volumului *The Culture of Translation in Romania*⁴, coordonat de Maria Sass, Ștefan Baghiu și Vlad Pojoga și apărut în 2018. Ceea ce se urmărește prin acest volum – o spun înșiși coordonatorii – nu e o aliniere a cercetărilor românești cu cele din străinătate, ci o încercare de a semnala nevoia imperioasă de dezbateri dedicate studiilor traductologice. Așadar, în contextul în care perspectivele clișeizate încă persistă în spațiul autohton, clișee de tipul traducerii ca practică *second-hand*, secundară literaturii, ori ca rescriere a originalului, *The Culture of Translation...* aduce o schimbare de paradigmă. Mai precis, volumul e relevant o dată prin dezbaterile critice privitoare la statutul cercetării traductologice în cultura română, iar mai apoi prin analizele felului în care se realizează importul/exportul de literatură din și în limba română. Pe de altă parte, raportat la publicațiile academice care problematizează relația literaturii române cu câmpul *world lit* – două la momentul actual, *Romanian Literature as World Literature* și *Journal of World Literature* (vol. 3/ 2018, *Romanian Literature in Today's World*)⁵ – volumul de față constituie o centrare asupra modului în care se desfășoară circulația globală a capitalului cultural, constituind astfel încă un demers a cărui miză e racordarea istoriei și criticii literare autohtone la schimbările paradigmatică din domeniul studiilor literare.

Reînțelegerea rolului pe care teoria, practica și receptarea traducerilor îl au în prezent, necesită, înainte de toate, cunoașterea evolutivă a studiilor de traductologie. În articolul ce încheie *Romanian Literature...*, Mihaela Ursa insistă asupra impactului catalizator pe care îl au traducerile în consolidarea literaturilor naționale minore⁶. Tot aici, autoarea semnalează faptul că de la jumătatea secolului al XIX-lea până în 1990 traducerea a fost, în Europa Centrală și de Est, parte a proiectelor naționale, urmând ca schimbarea să se producă după această dată⁷. O asemenea expunere diacronică, dar mult mai densă și nuanțată, se regăsește în primul capitol din *The Culture of Translation in Romania*. Cel mai consistent segment temporal discutat este cel din studiul lui Andrei Terian, a cărui analiză cuprinde perioada 1829-1948, delimitată în trei faze, în funcție de repere socio-politice și culturale, astfel: 1829-1866, 1866-1918 și 1918-1948. Înaintând conceptul de „microteorii” ale traducerii în locul etichetelor de „pre-translation studies”⁸ sau „proto-translation studies”⁹ ce i-au fost atribuite acestei perioade, Terian

urmărește evoluția pe care studiile dedicate traducerii au cunoscut-o în spațiul românesc. Rezultatul analizei reflectă faptul că atitudinile întâlnite în toate aceste trei faze sunt convergente, tendința dominantă fiind aceea de recunoaștere a nevoii de traduceri în consolidarea literaturii române. Mai mult decât atât, dispunerea pe orizontală (care vizează consensul celor trei faze) poate fi reorganizată, arată Terian, în funcție de un *pattern* evolutiv, marcat în primele două faze de import (din literaturi canonice și ulterior, din cele periferice), iar în cea din urmă, de o încercare de a exporta literatura română.

Surprinderea atitudinii față de traduceri în perioada constituirii culturii române re apare în studiul lui Cosmin Borza. Autorul pornește de la două mișcări populiste, puternic național-centriste, anume „Sămănătorismul” și „Poporanismul”. Miza e aceea de a arăta că, în ciuda tendințelor isolaționiste, de nealterare a specificului național și de protejare a acestuia de importurile culturale venite din Vest (perceput ca fiind hegemonic și colonizator), populiștii au susținut constant și consistent practica traducerii. Diferența care se impune ține de preferința pentru literaturile central, nord și est-europene în detrimentul literaturilor mari, canonizate. Justificarea predispoziției pentru literaturile periferice e marcată, susține Borza, de afinitățile dintre literatura română și acestea, toate fiind, în fond, literaturi și națiuni în formare și angrenate în rezistența față de modelul vestic. Tocmai această redirectionare a practicii traducerii constituie punctul nodal dintre cele două studii amintite până acum. Perioada analizată de Cosmin Borza (1890-1916) corespunde parțial cu a doua fază delimitată de Andrei Terian (1866-1918). Ceea ce diferă e corpul analizat, mai extins în cazul lui Terian (analiza se face pe baza afirmațiilor și studiilor critice ale mai multor critici și ideologi) și mai restrâns în cazul lui Borza (sunt vizate gruparea sămănătoristă și cea poporanistă). Suprapunerea cronologică parțială e dublată de un consens în ceea ce privește atitudinea față de traduceri: ambele studii semnaleză insistența în epocă asupra traducerilor din literaturile periferice.

Axa temporală începută de cei doi e continuată în studiul lui Emanuel Modoc. Punctul de referință îl constituie avangarda ori, mai precis, receptarea futurismului în România. Privită din perspectiva spațiului autohton, avangarda românească este adesea asociată cu exportul literaturii. Studii din *Romanian Literature as World Literature*, cum sunt cele ale lui Ovidiu Morar¹⁰ și Paul Cernat¹¹, urmăresc să încadreze literatura română în sistemul literar mondial prin intermediul avangardei. Mai mult decât o sincronizare a literaturii române cu cea europeană, avangarda a condus la propulsarea celei dintâi în prim-planul scenei literare europene prin intermediul scriitorilor români de rădăcinați (Tristan Tzara, Gherasim Luca, Ilarie Voronca), ajunși în capitala Republicii mondiale

a literelor. Ceea ce face Emanuel Modoc în studiul său e să răstoarne polii de influență. Folosind metode cantitative, autorul urmărește felul în care a fost diseminat și receptat futurismul în România, de la prima lui apariție și până la vizita din 1930 a lui F.T. Marinetti. Întrebarea ce se află la baza acestui demers este cum a reușit o mișcare literară, care, de altfel, nu a cunoscut niciodată o materializare în spațiul românesc, să aibă un impact semnificativ în presa literară a vremii. Răspunsul oferit e centrat asupra exportului mișcării avangardiste prin mecanismele ei proprii.

La antipodul internaționalismului avangardist se află caracterul național al societăților comuniste din Europa de Est, caracter ce a dus la implementarea prejudecății că literaturile din perioada comunistă erau orientate înspre producția literară internă. O astfel de idee preconcepțată e combătută în studiul lui Ștefan Baghiu. Cuantificând traduceri din spațiul românesc din perioada 1944-1989, Baghiu distinge patru intervale ale dinamicii traducerilor. Delimitate și influențate de schimbările ideologice, aceste intervale reflectă modificările apărute în raportul literaturii române cu sistemul literar mondial. Altfel spus, ele ilustrează atât poziția acestei literaturi față de literaturile lumii, cât și poziția ei în interiorul sistemului, fapt ce deschide discuția înspre înțelegerea dinamicii traducerii în relație cu *world literature*.

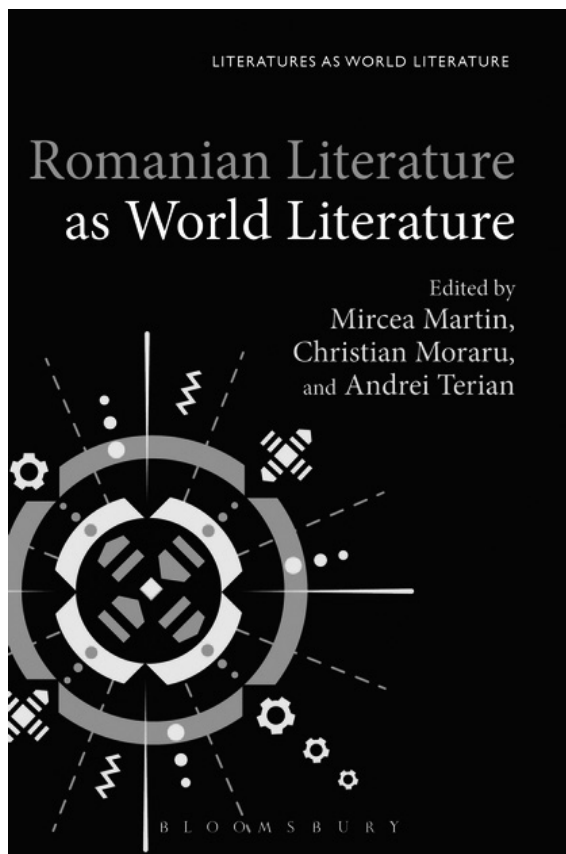
Pe lângă importul literaturii, semnificativă e și producerea ei în interiorul statelor comuniste. Asupra acestui subiect se oprește Alex Goldiș. În studiul său despre interferențele literare în proza subversivă est-europeană din timpul comunismului, criticul identifică două etape (tipologii) ale subversiunii: „subversiunea realistă” (1960-1970) și „subversiunea formalistă” (din 1970 până la căderea comunismului), arătând astfel că tehnicile formale sunt de fapt strategii de abatere a atenției oficialilor comuniști de la conținut. Mai mult, arată Goldiș, sfârșitul anilor '70 a cunoscut în această parte a Europei un alt tip de import: al tehnicilor postmoderne. Mizând pe o analiză aplicată cazului românesc, Teodora Dumitru aduce în discuție în articolul ei din *Romanian Literature...*, influența formală pe care generația Beat a exercitat-o asupra optzeciștilor¹². Ambele demersuri trimit așadar la afirmația morettiană a circulației formelor literare dinspre centru înspre periferii și semiperiferii, marcând în acest fel încadrarea literaturii române (și a celorlalte literaturi est-europene) în sistemul literar mondial. Centrat asupra conținutului și formei pe care le-au cunoscut proza subversivă, articolul lui Alex Goldiș ocolește problema traducerii. Însă absența acestei problematizări nu echivalează cu excluderea circulației literaturii. Dimpotrivă, imitația (intertextul) este, după cum am amintit anterior, tot o formă de circulație a literaturii. În al doilea rând, privită în sialul studiului lui Baghiu, abordarea problemei traducerii

din literaturile occidentale ar părea redundantă. Altfel spus, dacă analiza cantitativă a lui Baghiu reflectă faptul că perioada 1964-1975 a fost dominată de traduceri din literaturile occidentale, articolul semnat de Goldiș insistă asupra aceleiași dominații vestice, însă din perspectiva producției literare interne.

Ultimul punct de oprire în expunerea diacronică a felului în care e practică și receptată traducerea în spațiul autohton este reprezentat de studiul lui Vlad Pojoga, un demers în care sunt vizate traduceri în segmentul poetic postdecembrist (1990-2015). Interpretarea datelor e realizată cu ajutorul a două metode de cercetare (geografia literară și studiile cantitative) și din două perspective: cronologică și spațială. O analiză cantitativă a traducerilor în România postcomunistă (și nu numai a poeziei) e relevantă mai ales în măsura în care poate contribui la sesizarea direcției înspre care a început să se îndrepte literatura română în epoca tranziției. Dincolo de perspectiva spațio-temporală, ar merita urmărit impactul pe care redirecționarea pieței de carte dinspre factorul politic spre cel economic, dar și managementul cultural îl au asupra traducerilor de poezie. Într-o lume în care dialogurile transnaționale se întetesc de la an la an, iar organizarea de festivaluri internaționale e responsabilă pentru contactul direct dintre scriitori ce provin din areale geoculturale variate, merită văzut în ce măsură astfel de factori influențează selecția importului literar.

Toate aceste perspective la scară macro, reunite în prima parte din *The Culture of Translation in Romania* constituie de fapt dezbateri în funcție de cadrele de referință mai largi ale *world literature*. Diseminarea și receptarea traducerilor din literaturile lumii sunt discutate în funcție de momente-reper în evoluția literaturii și statului român. Delimitările cronologice și geografice extinse, impuse de analiza generală și *distant reading*, exclud contactul direct cu textele literare, cu practica propriu-zisă a traducerii. Perspectiva macro e înlocuită, în partea a doua a volumului, de focalizări asupra textelor, traducerii și traducătorilor. Locul *distant reading*-ului e ocupat de *close reading*, însă fără ca această schimbare să genereze o ierarhizare a lor. Dimpotrivă, acestea sunt metode complementare, extrem de necesare în orice încercare de a discuta literatura română în raport cu *world literature*. Dincolo de observația deja enunțată a rolului major pe care traducerea îl are în circulația globală a literaturii, studiile reunite în această parte secundă se opresc asupra unor texte care corespund categoriilor de opere în funcție de care a fost înțeleasă literatura mondială: *classics*, *masterpieces*, *windows on the world*¹³. Exceptând prima categorie, operele avute în vedere sunt fie capodopere (*masterpieces*), fie *windows on the world*. Le voi prezenta însă nu în funcție de această împărțire, ci de relația export-import.

În cazul exportului, puțini sunt autorii și operele din literatura română care au câștigat vizibilitate în

sistemul literar mondial. Au făcut-o avangardiștii și generația '30 (o dovedesc câteva studii din *Romanian Literature...*), dar prin adoptarea unei limbi de circulație internațională, iar nu prin intermediul traducerilor. Lipsa vizibilității la nivel mondial nu exclude însă existența traducerilor din limba română; nici chiar a receptărilor favorabile. Stefan Sienerth deschide partea a doua a volumului cu o prezentare a lui Wolf von Aichelburg, scriitor și traducător ale cărui traduceri din operele lui Vasile Voiculescu, George Bacovia, Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Șt. Aug. Doinaș, Ion Pillat și Radu Stanca au apărut în spațiul german. O situație mai problematică, dar totodată și emblematică e aceea a „literaturii de export”¹⁴ sau ceea ce Andreea Coroian Goldiș numește „editorial fiction”. Sintagma se aplică, arată autoarea, atât literaturii franceze, cât și literaturii române. Confruntat cu pierderea statutului de capitală a Republicii mondiale a literelor, Parisul a văzut în „editorial fiction” o cale de a exporta literatura. Mizând pe o combinație între autoficțiune și proză în stil jurnalistic (care are la bază strategii preluate din mass-media), acest tip de proză aduce în prim-plan probleme transnaționale, conforme cu așteptările și realitățile sociale. Contribuția Andreei Coroian Goldiș e centrată asupra schimbărilor apărute în dinamica pieței de carte din perspectiva producerii textelor, iar nu a circulației lor prin traducere. Altfel spus, articolul mizează îndeseobi pe identificarea elementelor care

permit „etichetarea” textelor selectate drept „editorial fiction” și mult mai puțin pe felul în care acest gen de proză circulă prin traducere în sistemul literar mondial.

La celălalt pol (al importurilor) se situează majoritatea studiilor din partea a doua a volumului. Axându-se asupra unei singure personalități literare – George Coșbuc – Maria Sass prezintă relațiile literare româno-germane, așa cum s-au manifestat ele în epocă. Ceea ce subliniază autoarea e dublul rol pe care traducerea din limba germană l-a avut. Este vorba întâi de un contact direct, marcat de asimilarea literaturii germane în spațiul românesc, iar mai apoi de unul indirect, de receptare a literaturii lumii prin intermediul traducerilor în limba germană. Activitatea de traducător a lui George Coșbuc, arată Maria Sass, e relevantă și în măsura în care face posibilă deschiderea nemediată a literaturii române față de *world literature*, prin traducerile directe ale operelor clasice greco-latine. Tot asupra importului din spațiul german se oprește și Ioana Constantin. Având ca punct de referință conceptul echivalenței înaintat de Koller, studiul ei aplicat urmărește să stabilească în ce măsură traducerea dramei *Faust* de către Lucian Blaga se distanțează de original pentru a corespunde limbii-țintă.

Următoarele două studii, conexe din punctul de vedere al limbii de origine și al problemelor de traducere, sunt cele semnate de Anca-Simina Martin și Cătălina Stanislav. Abordarea felului în care au

fost traduse jocurile de cuvinte deopotrivă obscene și multilingve din piesele lui Shakespeare s-a făcut în funcție de ceea ce Venuti numește *foreignization*, adică valorificarea diferențelor dintre limba-sursă și limba-țintă. În ciuda acestei similitudini, arată Anca-Simina Martin în studiul său, discrepanțele la nivelul traducerilor (care derivă de pe urma analizei comparative a două secvențe textuale) reflectă faptul că o astfel de abordare a cunoscut înțelegeri diferite în traducerea din România comunistă și în cea din 2010, realizată de Mihnea Gheorghiu și George Volceanov. Asupra spațiului de limbă engleză se oprește și Cătălina Stanislav. Privind traducerea din perspectiva studiilor de gen, autoarea urmărește felul în care sunt traduse scenele erotice, luând în calcul atât genul autorului, cât și al traducătorului. Concluzia la care ajunge e cu atât mai relevantă cu cât analiza e aplicată unui eșantion variat de romane (sci-fi, LGBT+, romane polițiste etc.).

Contribuțiile aduse de Iulia Elena Giță și de Ovio Olaru discută un alt palier al sistemului literar mondial: (semi)periferiile. Ambele studii insistă, deși în maniere diferite, asupra schimbărilor care survin în receptarea și circulația literaturii din momentul în care aceasta iese de sub incidența granițelor naționale. Modificările apărute în cazul romanului lui Yu Hua, *Huózhe*, sunt tratate de Iulia Elena Giță în funcție de două posibilități de reproducere/ reprezentare: traducerea și adaptarea cinematografică. De cealaltă parte, folosind ca metodă de lucru studiile cantitative, Ovio Olaru urmărește traseul romanelor polițiste scandinave în receptarea lor internațională. La fel ca în alte cazuri, circulația literaturii scandinave înspre periferii nu este directă, ci mediată de centrele literare. În situația de față, acest punct nodal e reprezentat de spațiul german.

Practica traducerii și statutul traducătorului în epoca globalizării și a digitalizării sunt două aspecte discutate de Alex Ciorogar și Georg Aesch. Deși diferite, ambele demersuri cad de acord în privința impactului hotărâtor pe care internaționalizarea și factorul economic îl au asupra schimbării rolului deținut de cel care practic mediază contactul dintre literaturi. Totodată, o diferență ce se impune între aceste două studii este reprezentată de faptul că Georg Aesch privește problema traducerii din perspectiva traducătorului. Așa o fac, de fapt, toți cei care semnează capitolele din ultima secțiune a volumului. Contribuția lui George State e orientată înspre două direcții: o dată, ea e o mărturie a felului în care a decurs procesul îndelungat de traducere în limba română a poeziei lui Paul Celan, iar mai apoi, este o analiză critică a strategiilor utilizate în „descifrarea” poeziei sale. Înțelegerea operei unui autor poate presupune, în anumite cazuri, cunoașterea unei consistente părți din literatura lumii. O astfel de provocare e întâlnită în poezia lui Ezra Pound ale cărei calități fundamentale – anarhia, tradiția, imaginea, așa cum sunt ele

delimitate în studiul lui Radu Vancu despre experiența lui de traducere intensă a operei lui Pound – permit lectura ei în grila *world lit*. Ultimele trei contribuții se focalizează asupra producției interne contemporane. Sunhild Galter discută despre traducerea cărților scrise de Luminița Mihai Cioabă, una dintre puținele poete de origine rromă. Dacă ar trebui pusă în termenii sistemului literar mondial, abordarea de față ar ridica problema gradului în care scriitorii ce vin din grupurile minoritare ale spațiilor periferice ajung să circule dincolo de spațiul de origine. Nora Căpățână și Doris Sava închid volumul cu două studii despre proza scurtă a lui Radu Paraschivescu, respectiv despre poemele în proză ale Doinei Ioanid.

Într-o epocă a globalizării, deterritorializarea¹⁵ generată de traducere nu e altceva decât o reteritorializare, la fel cum plasarea literaturilor în sistemul literar mondial nu înseamnă excluderea totală a naționalului, ci revalorificarea lui. În termenii legăturii dintre literatura mondială și traducere trebuie înțeleasă și *The Culture of Translation in Romania*. Fie că e privită în funcție de una dintre cele trei definiții oferite de David Damrosch – aceea că *world literature* câștigă prin traduceri –, fie că e privită în relație cu *Romanian Literature as World Literature*, respectiv cu numărul din *Journal of World literature* dedicat literaturii române, colecția de texte coordonată de Maria Sass, Ștefan Baghiu și Vlad Pojoga reprezintă o încercare deopotrivă de a semnaliza nevoia de studii dedicate traducerii și de lectură a literaturii române în grila *world lit*.

Note:

1. Vezi Johann Peter Eckermann, *Convorbiri cu Goethe în ultimii ani ai vieții sale*, traducere de Lazăr Iliescu (București: Editura pentru Literatură Universală, 1965), 226.
 2. John Pizer, *The Idea of World Literature: History and Pedagogical Practice* (Baton Rouge: Louisiana State University Press, 2006), 18-19.
 3. Alex Goldiș, „Beyond Nation Building: History as Transnational Geolocation”, în *Romanian Literature as World Literature*, ed. Mircea Martin, Christian Moraru, and Andrei Terian (New York and London: Bloomsbury Academic, 2018), 108.
 4. Maria Sass, Ștefan Baghiu, and Vlad Pojoga, eds., *The Culture of Translation in Romania* (Berlin: Peter Lang, 2018).
 5. Vezi, Delia Ungureanu, „Interview with Nicolas Cavaillès, Translator of Romanian Contemporary Literature into French”. *Journal of World Literature* 3 (2018): 112-116 and Delia Ungureanu, „A Conversation with Jean Harris”. *Journal of World Literature* 3 (2018): 117-125.
- Numărul 3/2018 al revistei *Journal of World Literature* e reprezentativ și pentru problemele cu privire la practica traducerii și exportul de literatură română, prin interviurile

realizate de Delia Ungureanu cu Nicolas Cavaillès, traducător din limba română în limba franceză, și cu Jean Harris, traducătoare din limba română în limba engleză.

6. Mihaela Ursa, „Made in Translation: A National Poetics for a Transnational World”, în *Romanian Literature as World Literature*, ed. Mircea Martin, Christian Moraru, and Andrei Terian, 309-325.

7. Ibid., 309.

8. Georgiana Lungu-Badea, *Idei și metaidei traductive românești (secolele al XVI-lea – al XXI-lea)*, ediția a II-a (Timișoara: Editura Universității de Vest din Timișoara, 2015), 84.

9. Ibid., 180.

10. Vezi Ovidiu Morar, „Cosmpolites, Deracinated, étranjuifs: Romanian Jews in the International Avant-Garde”, în *Romanian Literature as World Literature*, 175-194.

11. Vezi Paul Cernat „Communicating Vessels: The Avant-Garde, Antimodernity, and Radical Culture in Romania between the First and Second World Wars”, în *Romanian Literature as World Literature*, 195-214.

12. Teodora Dumitru, „Gaming the World-System: Creativity, Politics, and Beat Influence in the Poetry of the 1980s Generation”, în *Romanian Literature as World Literature*, 271-288.

13. David Damrosch, *What Is World Literature* (Princeton: Princeton University Press, 2003), 15.

14. Andrei Terian, *Critica de export* (București: Editura Muzeul Literaturii Române, 2013), 21.

Vorbind despre existența situațiilor în care canonul național al unei literaturi nu coincide cu canonul ei internațional, Andrei Terian distinge între două tipuri de literaturi în interiorul aceluiași câmp național: o literatură pentru consum propriu și alta pentru export.

15. Vezi Gilles Deleuze, Félix Guattari, *Mii de platouri*, traducere din limba franceză de Bogdan Ghiu (București: Art, 2013), 675-677.

Bibliography:

Damrosch, David, *What Is World Literature?*. Princeton: Princeton University Press, 2003.

Deleuze, Gilles, Félix Guattari, *Mii de platouri [A Thousand Plateaus]*. Traducere din limba franceză de Bogdan Ghiu. București: Art, 2013.

Eckermann, Peter Johann, *Convorbiri cu Goethe în ultimii ani ai vieții sale [Conversations with Goethe]*. Traducere de Lazăr Iliescu. București: Editura pentru Literatură Universală, 1965.

Lungu-Badea, *Idei și metaidei traductive românești (secolele al XVI-lea – al XXI-lea) [Ideas and Metaideas of Romanian Translation (from the 16th Century to the 21st Century)]*. Ediția a II-a. Timișoara: Editura Universității de Vest din Timișoara, 2015.

Martin, Mircea, Christian Moraru, and Andrei Terian, eds. *Romanian Literature as World Literature*. New York: Bloomsbury Academic, 2018.

Pizer, John. *The Idea of World Literature*. Baton Rouge: Louisiana State University Press, 2006.

Sass, Maria, Ștefan Baghiu, and Vlad Pojoga, eds. *The Culture of Translation in Romania / Übersetzungskultur und Literaturübersetzen in Rumänien*. Berlin: Peter Lang, 2018.

Terian, Andrei, *Critica de export. Teorii, contexte, ideologii*. București: Editura Muzeul Național al Literaturii Române, 2013.

Ungureanu, Delia, “Interview with Nicolas Cavaillès, Translator of Romanian Contemporary Literature into French”. *Journal of World Literature* 3, no. 1 (2018): 112-116.

Ungureanu, Delia, “A Conversation with Jean Harris”. *Journal of World Literature* 3, no. 1 (2018): 117-125.

